

кого Правительства РСФСР : Сборник декретов 1917 – 1918 гг. – М. : Гос. изд-во, 1920. – С. 49–51.

Беницкий А.С. Уголовная ответственность за причастие к преступлению в соответствии с законодательством советской Украины в период гражданской войны.-Статья.

В статье исследованы виды прикосновенности к преступлению. На основании анализа советского уголовного законодательства периода гражданской войны установлены особенности формирования правовых норм, предусматривающие ответственность за укрывательство преступления, недонесение о преступлении, попустительство преступлению.

Ключевые слова: прикосновенность к преступлению, укрывательство преступления, недонесение, попустительство, пособничество в преступлении.

Benitsky A. Criminal responsibility for implication in a crime under the laws of Soviet Ukraine during the Civil War.-Article.

The article investigates different types of implications in a crime. We have analyzed particularities of the formation of legal rules of the Soviet criminal law during the Civil War, which provided responsibility for crime concealment, misprision, connivance, complicity in a crime.

Keywords: implication in a crime, crime concealment, misprision, connivance, complicity in a crime.

УДК 349.22

О.В. Валецька,

к.ю.н., доцент

Чорноморський державний університет імені Петра Могили,

м. Миколаїв, Україна

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПРАВА НА ПРАЦЮ В СУЧАСНИЙ ПЕРІОД

Кодифікація трудового законодавства та євроінтеграційні процеси вимагають проведення наукових досліджень у першу чергу сучасного понятійного апарата, а саме права людини на працю. Право на працю – одне із фундаментальних прав людини, встановлене міжнародно-правовими актами і визнане усіма державами світу. У статті дослідженні окремі проблемні аспекти визначення сутності права на працю в сучасних умовах через призму новітніх наукових досліджень. Дане явище було проаналізовано з етимологічної, психологічної, історичної та правової позиції.

Ключові слова: права людини, право на працю, право на роботу, соціальність, суб'єктивність, природно-позитивний характер.

Кодифікація трудового законодавства та євроінтеграційні процеси вимагають проведення наукових досліджень у першу чергу сучасного понятійного апарата. Наукові пошуки щодо визначення сутності права на працю як одного із основоположних прав людини проводилися вченими і до революційного періоду (В. Таль, І. Войтинський), і радянського періоду (Р. Лівшиць, О. Смирнов), і сучасного періоду (В. Андріїв, В. Жернаков, І. Козуб, В. Костюк, О. Панасюк, С. Прилипко, П. Пилипенко, О. Процевський, П. Рабінович, Н. Хуторян, О. Ярошенко). Однак в умовах трансформації соціально-економічної сфери, гострих дебатах щодо нового Кодексу ця тема не втратила своєї актуальності і набуває не лише теоретичного, а й практичного значення. На перший погляд характеристика права на працю не викликає розбіжностей у трактовці сутності цього права, однак різнобічний аналіз даної правової категорії виявляє термінологічні прогалини, які приводять до зміни сутнісних характеристик. Тому метою статті є дослідження окремих проблемних аспектів сутності права на працю з етимологічної, психологічної, історичної та правової позиції.

Право на працю – одне із фундаментальних прав людини, встановлене міжнародно-правовими актами і визнане усіма державами світу. Це право включає в себе можливість заробляти собі на життя працюю, яку людина вільно обирає або на яку вільно погоджується. Європейська соціальна хартія (Переглянута) проголошує, що кожен повинен мати можливість заробляти собі на життя шляхом вільного вибору професії та заняття.

Характеризуючи сутність права на працю, будемо виходити з певних базових характеристик цих прав. У першу чергу це є правом з усіма властивими правам ознаками. Право на працю як інші права людини мають п'ять ознак [1, с. 122]. По-перше, це універсальність. Носієм цього права є будь-яка людина. По-друге, це фундаментальний характер. По-третє, це абстрактність. По-четверте, це моральність. Право має моральну валідність, якщо воно може бути обґрунтовано стосовно всіх і кожного, хто виявляє бажання взяти участь у раціональному дискурсі [1, с. 123]. По-п'яте, пріоритет над усіма іншими правовими нормами. Оскільки права людини є одним із видів прав взагалі, з ними пов'язані деякі сприятливі, позитивно оцінювані стани їх власників: вони надають переваги волі власника над волею інших сторін (з позиції теорії волі) або слугують захисту інтересів їх власника (з позиції теорії інтересу) [2, с. 64].

Наступною особливістю права на працю є зайняття певної сходинки у класифікації основоположних права людини. Традиційно це право відносять до групи соціально-економічних прав, які проголошено Загальною декларацією прав людини (1948 р.) та Міжнародним пактом про економічні, соціальні та культурні права (1966 р.). Однак не всі науковці визнають п'ятичленну класифікацію основоположних прав людини. Професор П. Рабінович вважає, що всі права людини у широкому сенсі є соціальними і за змістом, і за засобами здійснення, оскільки вони обумовлені соціумом, а значить, що несоціальних прав не існує [3, с. 21]. С. Вишневецька продовжує цю думку та додає, що трудове право з моменту його започаткування

має чітко виражену соціальну спрямованість, яка поширюється і до сьогодні на всі суспільні відносини, що входять до сфери регулювання зазначеної галузі права. А це, у свою чергу, унеможливує диференціацію суспільних відносин у сфері праці на соціальні і, відповідно, несоціальні [4, с. 184].

Професор П. Рабінович пропонує свою класифікацію прав людини, в основу якої покладено принцип можливості задоволення потреб людини як соціальну сутність її прав. Всі права він поділяє на фізичні права, що покликані задовольнити найважливіші базові потреби людини; особистісні права, здійснення яких задовольняє потреби у формуванні, функціонуванні людини як особистості; культурні права мають прояв у задоволенні культурних потреб і створенні різноманітних культурних цінностей; економічні права, здійснення яких задовольняє потреби людини в її індивідуальній самореалізації у господарській (економічній) діяльності, зокрема шляхом участі у виробництві матеріальних благ, у наданні послуг або у підприємстві; політичні права, які задовольняють потреби людини у визначенні загальних умов її індивідуального існування й розвитку через її участь в управлінні суспільством і державою [3, с. 22]. Але ця класифікація також не дає відповіді на питання, які виникають при розподілі окремих прав, а саме права на працю. По-перше, професор П. Рабінович вважає, що відносна субординованість цих прав має бути в основі своїй похідною від “піраміди” індивідуальних потреб: на рівні базових потреб у підвалинах “піраміди” – фізичні права; далі – духовні потреби, яким відповідають особистісні та культурні права, і нарешті, соціальні – у вузькому, спеціальному значенні, яким переважно відповідають економічні та політичні права [3, с. 22]. Напевно, визначаючи “піраміду” потреб, автор пише про ієрархію людських потреб за класифікацією А. Маслоу. Однак на верхівці “піраміди” знаходиться потреба у самоактуалізації, прагненні к реалізації своїх здібностей, к розвитку власної особистості, і тому відносити економічні та політичні права не верхівку, залишаючи особистісні на більш нижчому рівні, означає порушити саму систему “піраміди” потреб. По-друге, виходячи із поданої класифікації, П. Рабінович відносить право на гідний рівень життя до прав фізичних, а право на працю, вочевидь, до прав економічних, і розміщує їх у “піраміді” потреб зовсім на різних рівнях. Не заперечуючи по суті того, що забезпечення гідного рівня життя не пов’язано лише із отриманням заробітної плати за виконання певної роботи, вважаємо, що вони повинні належати до однієї групи прав, оскільки в основі мають і однакові потреби, на задоволення яких направлені, і схожі мотиви, які “штовхають” до певної діяльності.

Право на працю є правом соціальним. О. Процевський наголошує, що вживання терміну “соціальні права”, “соціально-трудова відносина” слід розглядати як бажання підкреслити пріоритет останніх у суспільстві і одночасно наголосити на важливості для держави соціальної форми спільної праці [5, с. 86]. Застосуванням терміна “соціально-трудова відносина” підкреслюється увага до актуалізації соціальної функції галузі трудового

права на сучасному етапі розвитку суспільства, яка пов'язується з необхідністю більш повного визнання, дотримання і захисту прав людини у сфері праці, визначення її місця у суспільстві [4, с. 185]. Соціальна функція праці, як визначають окремі науковці, полягає не лише визначенню місця людини у суспільстві, а й самовизначенню [6, с. 216]. Ми повністю погоджуємося із зазначеною позицією, оскільки реалізація права на працю має унікальну особливість, яка відрізняє його від інших прав – можливість задовольнити весь спектр потреб: від базових, органічних до вищих потреб. Чим більш цікавою і вагомою є виконувана робота, бажаним кар'єрне зростання, важливими соціальні стосунки та високою заробітна плата, тим більш високі потреби бути задоволені особою. Проф. В.С. Венедіктов вважає, що соціальна держава зобов'язана забезпечити здоровим і працездатним громадянам можливості й умов плідно працювати, створювати матеріальні та духовні блага, а тим хто потребує державної допомоги надати їй і повному обсязі за рахунок державних коштів [7, с. 8]. І у продовження думки, вчений додає, що соціальна держава повинна бути соціальною для всіх верств населення, а не виконувати функції інтернату для знедолених [7, с. 10-11]. Ми повністю приєднуємося до слушної позиції науковця щодо абсолютної самостійності кожної особи у прийнятті рішення про свою участь в економічному процесі, трудовій діяльності, а значить повністю самостійно та особисто відповідає і за свій добробут та достаток, і за достаток своєї сім'ї.

Змістовним є дослідження історії становлення і розвитку соціальності у трудових відносинах, проведене О. Панасюком. Через співпрацю соціально вільних людей до визнання людиною необхідності договірної несвободи, обов'язку підпорядковуватися, обмежити вільну дію за власним розсудом наймача-роботодавця, але зі збереженням можливості обрання типу поведінки – до сучасного розуміння соціальності як участі працівника та роботодавця у спільній діяльності [8].

Професор О. Процевський, а за ним і інші науковці розрізняють право на працю та право на роботу, і з цієї позиції трактують стаття 43 Конституції України: людина вільно обирає чи вільно погоджується не на працю, а на роботу, яку для неї створює держава [6, с. 216.]. Право на роботу – надане державою право, яке набувається із досягненням людиною повного віку, і його реалізація залежить від громадянства, статі, стану здоров'я та інших чинників, обумовлених законодавством. Право на працю – природне, невідчужуване, невід'ємне право людини, яке не залежить від віку, статі, громадянства [6, с. 217]. Підґрунтям такого висновку стало дослідження терміну “робота”, закріпленого у Класифікаторі професій: це певні завдання та обов'язки, що виконані, виконуються чи повинні бути виконані однією особою. Однак терміни, які вживаються у законодавстві та наукових роботах є обличчям не лише галузі права, але й науки трудового права, тому їх застосування повинно бути виваженим і спиратися перш за все на етимологічний аналіз термінів. У сучасному тлумачному словнику української мови під словом праця розуміють: 1. Діяльність людини щодо ство-

рення матеріальних та духовних цінностей, трудовий процес, роботу; 2. Трудовий процес якогось фахівця; 3. Вид оплачуваної трудової діяльності; 4. Літературний твір, наукова робота, мистецький твір [9, с. 712]. Роботою у словнику визначається 1. Дія зі значенням робити; 2. Чісь виконання чого-небудь; 3. Діяльність щодо створення чого-небудь; 3. Коло занять тощо [9, с. 770]. Для порівняння з'ясуємо значення цих термінів у словнику російської мови С.І. Ожегова. 1. Труд – целесообразная и общественно полезная деятельность человека, требующая умственного и физического напряжения. 2. Занятия, работа. 3. Усилия, направленные к достижению чего-либо. 4. Результат деятельности, работы, произведения (мовой оригинала) [10, с. 800]. Работа – 1. Нахождение в действии, деятельности, процесс превращения одного вида энергии в другой. 2. Занятие, труд. 3. Служба, занятие в каком-нибудь предприятии, учреждении как источник заработка. 4. Производственная деятельность по созданию, обработке чего-нибудь (мовой оригиналу) и т.д. [10, с. 628]. Все це дозволяє говорити, що і праця і робота є різновидом діяльності, яка поряд з грою та навчанням є основними різновидами діяльності. По-друге, ці терміни можуть бути застосовані як синоніми для позначення у широкому значенні діяльності щодо створення матеріальних та духовних цінностей, або їх використання може залежати від обсягу виконаних операцій та логічного завершення певних дій, домінуючих мотивів, досягнення мети діяльності. У цьому сенсі поняття “праця” є більш широким порівняно з поняттям “робота”. Але в останньому випадку все одно недостатньо підстав трактувати ст. 43 Конституції України так, як це пропонує І. Козуб. Вирішення питання про виокремлення можливості реалізації права на працю від самого природного суб'єктивного права людини на працю логічно було б розглядати у рамках трудової правоздатності та дієздатності, але без термінологічного нагромадження, яке на сьогоднішній день фактично не закріплено у законодавчих актах.

Розділяємо точку зору О. Смирнова, який вважав, у житті право на працю може виступати або у вигляді реально можливої дійсності, або реалізованої дійсності, однак у будь-якому випадку це реальне суб'єктивне право. Хоча на сьогоднішній день у рамках вищезазваної теорії науковці відстоюють позицію, що право на працю є суб'єктивним правом людини у зв'язку із природою самої людини, і може бути реалізоване як у праввідносинах, так і поза ними, а право на роботу не є суб'єктивним правом людини, оскільки його реалізація зумовлюється багатьма чинниками та наявністю кореспондуючого суб'єктивному праву обов'язку, який із нормативного змісту цього права не впливає, тобто нікому не належить [6, с. 218]. Вище ми вже висловили позицію щодо особливостей термінології і у подальшому розглядаємо єдине право на працю у формальному та змістовному значенні. В Андріїв зазначає, що право на працю – природне, невід'ємне право людини, в основі якого лежить необхідність підтримання життя і саморозвитку; трудові права працівників визначаються різними соціальними нормами, а тому мають як природний, так і позитивний хара-

ктер. Позитивний характер трудовим правам надають саме норми права, встановлені державою та її органами, а природний характер трудових прав працівників з прийняттям відповідної правової норми трансформується у позитивний. І тому соціальна нормативність трудових прав стає державно-правовою [11, с. 67-69]. І тому наступна особливість права на працю – це його природний характер, який з прийняттям певної правової форми трансформується у позитивний, а наслідком такої трансформації є соціальна захищеність трудових прав та захист від зловживань з боку інших учасників, особливо роботодавця [2, с. 64]. Проф. В.С. Венедіктов справедливо визначає, що будь-яке суб'єктивне право людини втрачає свою соціальну сутність, якщо воно не має надійного захисту [7, с. 10]. Поняття “захист” і “охорона” різні за змістом. Під охороною прав прийнято розуміти всю сукупність правового забезпечення тих чи інших відносин, тієї чи іншої діяльності, тобто правове регулювання відносин, які складаються в процесі діяльності, починаючи від їх виникнення і продовжуючи до їх припинення. Захистом будь-яких суб'єктивних прав є правове забезпечення недоторканості цих прав, їх непорушності, а у разі порушення – застосування заходів примусового характеру, спрямованих на відновлення цих прав [7, с. 10].

О. Панасюк зазначає, що хоча захищеність внаслідок взаємодії людей під час праці стала визначальною асоціативною ознакою соціальної природи трудових відносин, але говорити про соціальність лише у захисному контексті недостатньо [8, с. 119-120]. Ми поділяємо позицію цього вченого щодо нової трактовки терміну “соціальний” у рамках трудових відносин – соціальність як співпраця учасників відносин.

Проведений аналіз дає підставу визначити саме поняття права на працю. У сучасній науці відсутній єдиний погляд на цю правову категорію, однак більшість проаналізованих визначень (запропоновані М. Пурей, М. Строганов, О. Селецький) містять можливість займатися трудовою діяльністю, яка визнана та забезпечена державою. Наприклад, О. Селецький визначає, що право на працю є особливою соціально-правовою категорією, яка полягає в забезпеченні та гарантуванні державою на законодавчому рівні можливості громадян виконувати роботу в обраній ними сфері трудової діяльності. Головним соціальним призначенням цього права є працевлаштування людини, надання їй достойної роботи та всіх необхідних засобів для існування [12, с. 153]. Ми вважаємо, що подані визначення є неповними, оскільки дуже вузько трактують сутність права на працю. Найбільш змістовним, на наш погляд, є визначення Н.Б. Болотіної, яка зазначала, право на працю є одним із фундаментальних прав людини, яке належить до групи соціально-економічних прав і в загальному значенні відображає потребу людей створювати та досягати джерела існування для себе й своєї родини, реалізовувати свій творчий потенціал, виражати свою індивідуальність [13, с. 30].

Підсумовуючи усе вищенаведене необхідно зазначити, що право на працю є фундаментальним правом людини зі всіма притаманними правам

характеристиками. Це право належить до групи соціально-економічних прав, однак з особливою особистісним наповненням. Право на працю є природним невід'ємним правом, соціальним за своєю суттю і суб'єктивним по можливості реалізації та досягнення мети, пов'язаної із задоволенням інтересів людини.

Література:

1. Алексі Р. Існування прав людини / Р. Алексі // Право України. – 2011. – № 8. – С. 121-130.
2. Андріїв В. Трудові права людини у системі природного та позитивного права / В. Андріїв // Право України. – 2007. – № 6. – С. 61-65.
3. Рабінович П. Основоположні права людини: соціально-антропна сутність, змістова класифікація / П. Рабінович // Право України. – 2010. – № 7. – С. 18-22.
4. Вишневецька С.В. Щодо питання визначення трудового права в системі соціального права / С.В. Вишневецька // Соціальне право: науковий збірник. – Чернігів: Черніг. держ. техн. ун-т – 2012. – № 1 (1). – С. 179-187.
5. Процевський О. Про предмет трудового права / О. Процевський // Право України. – 2001. – № 12. – С. 81-86.
6. Козуб І. Про деякі аспекти сутності права на працю / І. Козуб // Право України. – 2012. – № 7. – С. 215-220.
7. Венедіктов В.С. Соціальна політика держави і соціальне право в реаліях сучасності / В.С. Венедіктов // Соціальне право: науковий збірник. – Чернігів: Черніг. держ. техн. ун-т – 2012. – № 1 (1). – С. 7-15.
8. Панасюк О. Про соціальний аспект трудових відносин / О. Панасюк // Право України. – 2004. – № 12. – С. 116-120.
9. Сучасний тлумачний словник української мови / [за ред. В.В. Дубічинського] – К.: ВД “ШКОЛА”, 2008. – 1008 с.
10. Ожегов С.И. Словарь русского языка / С.И. Ожегов. – М., – 1961. – 900 с.
11. Андріїв В. Природний характер трудових прав працівників / В. Андріїв // Право України. – 2007. – № 4. – С. 67-70.
12. Селецький О.В. Право на працю та проблеми його реалізації сучасних умовах / О.В. Селецький // Соціальне право: науковий збірник. – Чернігів: Черніг. держ. техн. ун-т – 2012. – № 1 (1). – С. 151-160.
13. Болотіна Н.Б. Трудове право України: [підручник] / Н.Б. Болотіна. – 2-ге вид., стер. – К.: Вікар, 2004. – 725 с.

Валецкая О.В. Отдельные аспекты характеристики права на труд в современный период. – стаття.

Кодификация трудового законодательства и евроинтеграционные процессы требуют проведения научных исследований в первую очередь современного понятийного аппарата. Право на труд – одно из фундаментальных прав человека, закрепленное международно-правовыми актами и при-

знанное всеми государствами мира. В статье исследованы отдельные проблемные аспекты определения сущности права на труд через призму новейших научных исследований. Данное явление было проанализировано с этимологической, психологической, исторической и правовой позиции.

Ключевые слова: права человека, право на труд, право на работу, социальность, субъективность, природно-позитивный характер.

Valetska O. Some aspects of right for labor' features in modern period.
– Article.

Codification of labor legislation and processes of European integration determine scientific research of terms, including right for labor. Right for labor is one of the fundamental human rights, which defined by international law acts and accepted by states all over the world. Problem aspects of definition of the right for labor in modern conditions in the context of scientific research are explored in the article. This phenomenon was analyzed from etymological, psychological, historical and law positions.

Key words: human rights, right for labor, right for employment, sociality, subjectivity, natural positive character.

УДК 343.14

V.V. Ванячук

кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального процесу Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»

ОБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ДОКАЗУВАННЯ

В статті пропонується виділення нової категорії кримінально-процесуального права, а саме «об'єкта кримінально-процесуального доказування», під яким розуміється те, на що спрямована доказова діяльність. Розглянуто значення введення в науковий обіг цієї категорії, проведена вертикальна класифікація поняття об'єкта доказування та визначено співвідношення об'єкта та предмета доказування.

Ключові слова: кримінально-процесуальне доказування, об'єкт кримінально-процесуального доказування, безпосередній, видовий, родовий та загальний об'єкт доказування.

Актуальність статті. Розвиток науки вітчизняного кримінального процесу спонукає до необхідності дослідження та перегляду традиційних наукових поглядів щодо окремих особливостей кримінально-процесуального доказування. Особливої актуальності вирішення цього питання набуло у зв'язку з набранням чинності новим КПК України, в якому запропоновано розширення змагальних засад кримінального провадження. Дослідження ж того, на що спрямована доказова діяльність (об'єкта кримінально-